

Secularisering – Rituele slachting

1. Inleiding

De katholieke kerk bepaalde in onze streken gedurende vele eeuwen het leven van zijn inwoners, van de wieg over het communiefeest, het huwelijk en het ziekenbed tot aan het graf – zowel in de stad als op het platteland, én in gedachten én in daden. De overgrote meerderheid van de Belgen, en vooral van de Vlamingen, ging bijvoorbeeld wekelijks naar de mis. Sinds de secularisatie van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw echter is de impact van het katholicisme op het denken en leven van de Belgen sterk afgenomen. Uit het onderzoek *Kerkpraktijk in Vlaanderen. Trends en extrapolaties 1967-2004* van Marc Hooghe (KUL) e.a. (2006) halen we volgende cijfers wat betreft het kerkbezoek van zogenaamde ‘kerkplichtige gelovigen’ tussen 5 en 69 jaar, in resp. België, Vlaanderen en Wallonië:

Jaartal	België	Vlaanderen	Wallonië
1967	42,9%	52,0%	33,9%
1980	26,7%	32,2%	21,5%
1990	17,9%	21,3%	14,6%
1998	11,2%	12,7%	9,3%
Trend	- 31,7%	- 39,3%	- 24,6%

Het onderzoek schat de wekelijkse deelname aan erediensten in Vlaanderen in 2004 op nog 8,7%. Momenteel schat men het op om en rond de 5 procent.

De kerken lopen dus ‘leeg’. Dit geldt niet zomaar voor de moskeeën of andere gebedshuizen. En op zich zegt dat ook weer niet zoveel over het geloof op zich (bv. bij evangelische basisgroepen). Want het is natuurlijk nog steeds zo dat het katholicisme nog altijd sterk structureel aanwezig is in onze maatschappij: in het onderwijs, de zorgsector, de vakbond, het verenigingsleven e.d. Het praktiserende geloof mag dan al wegwijnen, de machtstructuren zijn er wel nog.

We kunnen echter wel stellen dat België in feite een gesecculariseerd land geworden is. Met ‘secularisering’ (‘verwereldlijking’) bedoelen wij het maatschappelijk fenomeen waarbij geloof en religie teruggedrongen wordt tot de private sfeer en waarbij de maatschappelijke invloed van religie afneemt, zoals dat tot uiting komt in de laïcisering of ontkerkelijking. Zeer veel Belgen bijvoorbeeld

staan achter de euthanasie- en abortuswetgeving. Bovendien bestaat er in dit land een scheiding van kerk en staat, zij het een relatieve. En wij hebben in België ook het zogenaamd ‘Schoolpact’ (1958) meegemaakt dat het vreedzaam compromis vormde voor een jarenlange schoolstrijd tussen het katholiek en het officieel onderwijs. We kennen ‘op straat’, ‘in het openbaar’ zelfs zoiets als een ‘levensbeschouwelijke terughoudendheid’, zij het misschien op een impliciete manier gegroeid:

“We mogen niet in de val trappen om het principe van de lekenstaat nu vooral op één levensbeschouwing toe te passen.’ Weeral zet men hier de zaken op hun kop. Er was zowel binnen de maatschappij in het algemeen als in de openbare scholen een terughoudendheid ontstaan: men loopt niet voortdurend publiek met de eigen opinie te koop. Sommige mensen van één godsdienst (niet eens een meerderheid onder hen), hebben deze terughoudendheid doorbroken door overal symbolen van een fundamentalistische interpretatie van die godsdienst uit te dragen. Het beschermen van een respectvolle gemeenschap tegen die ene groep die de discretie doorbreekt, geldt nu als een aanval tegen de islam in het algemeen.” (Etienne Vermeersch).

2. Probleemstelling

In deze typisch Belgische context stellen we vast dat er binnen de islamitische (islam) en de israëlitische eredienst (jodendom) – beiden erkend en gesubsidieerd door de overheid – rituele praktijken of rites bestaan die geen verdoving of bedwelming van te slachten dieren voorzien (of dit niet toelaten of zelfs verbieden?). Het gaat met name om de ‘dhabiha’ bij de moslims (in functie van halal vlees) en de ‘shechita’ bij de joden (in functie van koosjer vlees). Deze gewoonten en gebruiken conflicteren eigenlijk met de bestaande wetten en regels van dit land, die verdoving bij het slachten van dieren in een slachthuis verplicht maken. Maar, de wetgever heeft gemeend in de wetgeving, volgens de democratische spelregels, expliciet een uitzondering te moeten inschrijven opdat rituele slachtingen wél nog wettelijk zouden kunnen plaatsvinden. Het gaat met name om artikel 16 van de ‘Wet betreffende de bescherming en het welzijn der dieren’ (14 augustus 1986), kortweg ‘wet op het dierenwelzijn’ genoemd:

Artikel 16

§ 1. Het slachten mag slechts na bedwelming van het dier of, in geval van heirkraft, volgens de minst pijnlijke methode plaatshebben.

De bepalingen van hoofdstuk VI van deze wet, artikel 16, § 2, tweede lid, uitgezonderd, zijn evenwel niet van toepassing op slachtingen voorgeschreven door de ritus van een eredienst.

§ 2. De Koning kan de methoden van slachten en bedwelmen bepalen volgens de omstandigheden van het slachten en de diersoort.

(De Koning kan bepalen dat sommige slachtingen voorgeschreven door de ritus van een eredienst moeten worden uitgevoerd in erkende slachthuizen of in inrichtingen erkend (door de Minister tot wiens bevoegdheid het dierenwelzijn behoort na advies van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen), door offeraars die daartoe zijn gemachtigd door de vertegenwoordigers van de eredienst.) <W 04.05.1995> <KB22.02.2001>”

(Bron: http://www.favv.be/sp/pa-sa/doc/leg-vet/1986-08-14_DV_WET.pdf)

Deze uitzondering is geen evidente zaak, niet alleen gezien vanuit ritueel-godsdienstig perspectief maar ook vanuit het perspectief van de evolutie van het dierenwelzijn in ons land. Bovendien tasten we in het duister of het hier eigenlijk gaat over een overlevering, gewoonte, gebruik, traditie, voorschrift, regel, wet of gebod. We voegen eraan toe dat de rituele slachting zonder verdoving niet alleen uitgevoerd wordt tijdens bijvoorbeeld het islamitische Offerfeest (1 x per jaar) maar dat dit dagelijkse praktijk is in bepaalde slachthuizen. Enkele cijfers:

“In België wordt 22% van de kalveren, 11% van de runderen en 92% van de schapen geslacht volgens een religieuze ritus. Slechts 5% van deze runderen en kalveren wordt verdoofd vóór de keling.” (Bron: ‘Advies van de Raad voor Dierenwelzijn’ betreffende het onverdoofd slachten’, 2009)

3. Perspectief religie

Voor het religieuze perspectief stellen we ons de vraag in hoeverre het bij dat ritueel nu echt gaat over een vast, opgelegd en neergeschreven beginsel dat inherent is aan het geloof en de praktijk van de betrokken eredienst. We citeren daarvoor een passage uit Joods Actueel:

“De ‘sjechita’ is een eeuwenoude joodse traditie die voorziet om dieren met respect en zo min mogelijk pijn te behandelen tijdens het slachtingsproces. Door een vlijmscherp mes te gebruiken (en enkel door getrainde en door het rabinnaat gecertificeerde slachters), wordt de halsslagader in een fractie van een seconde overgesneden zodat de zenuwen geen pijnstimulansen kunnen overgeven aan het dier. Deze oude Joodse traditie wordt al sinds de tijd van de Tempel in ere gehouden, terwijl de rest van de beschaving vaak op gruwelijke en pijnlijke wijze werden omgebracht. De moslims hebben delen van deze traditie overgenomen. Daar kan iedere individu wel zelf een dier slachten, ook al heeft die persoon geen beroepsopleiding in dit vak. Joods Actueel vroeg volgende vraag aan de Europese lijsttrekkers van de grote partijen. De antwoorden worden gepubliceerd in de volgorde zoals die door de officiële lijsttrekking werd bepaald.

Vraag: Het koosjer slachten ligt momenteel onder vuur en wordt besproken in de EU. Er is sprake de 'sjechita' te reglementeren. Hoe staat u hier tegen over? Blijft het ritueel slachten gegarandeerd? Of moet het gereguleerd en/of afgeschaft worden?

(nvdr: Ritueel slachten gebeurt natuurlijk met onverdoofde dieren, zoals al eeuwen het geval is geweest, en zonder pijn te berokkenen. Volgens de strikte regels van de Halacha is het niet toegestaan regels aan te passen, dingen bij te voegen of te verwijderen.)” (Bron: <http://joodsactueel.be/2009/06/07/verkiezingen-partijstandpunten-over-ritueel-slachten/>)

We wijzen op twee punten: de klemtoon op de eeuwenoude traditie en de 'nota van de redactie' van Joods Actueel die fijntjes wijst op die 'Halacha'. Tja, zo is het niet moeilijk: wat we doen, doen we al eeuwenlang (cf. rootisme: je enkel beroepen op de wortels – per definitie oud – van je identiteit om je eigen gedrag te rechtvaardigen; een term die E. Vermeersch gebruikt) en daar mag niets aan gewijzigd worden (cf. conservatief fundamentalisme: het voor jou relevante geschrift, bv. de bijbel, in letterlijke zin opvatten en op die manier strikt vasthouden aan de grondbeginselen ervan, zonder bereidwilligheid tot verandering of evolutie; de term is ontstaan in de 20e eeuw bij een beweging van Amerikaanse protestanten die een letterlijke lezing van de bijbel hanteren).

Wat de praktijk bij de moslims betreft, stellen we vast dat bedwelming vóór het slachten in sommige moslimlanden wél toegepast wordt. Bovendien is de redenering binnen de islam ook niet zo eenduidig wat betreft al of niet verdoven, want je vindt er voor- en tegenstanders, hoewel het toch allemaal moslims zijn? Dit blijkt uit onderstaand standpunt van Tarik Fraihi, toenmalig voorzitter van Kif Kif:

“Rituele slachtingen? Met verdoving, graag.

In de islamitische wereld zijn de meningen sterk verdeeld over verdoving bij het slachten door middel van een halssnede. De houding van moslims tegenover het toedienen van verdoving voor het slachten is in de loop der jaren sterk veranderd.

Het uitgangspunt in de islam is dat het dierenleed moet worden geminimaliseerd. Dieren moeten zo min mogelijk lijden. Als er een techniek wordt ontwikkeld die het lijden kan verzachten en in overeenstemming is met de islamitische voorschriften, dan moet deze volgens de voorstanders van verdoving ook worden toegepast, omdat de islam niet onverschillig staat tegenover dierenleed en dierenwelzijn. Dierenleed moet geminimaliseerd worden en dierenwelzijn gemaximaliseerd.

Nieuw-Zeeland is een van de grootste exporteurs in halal schapen- en rundsvlees. De grootste afzetmarkt van Nieuw-Zeeland is het Midden-Oosten en Zuidoost-Azië (vooral de islamitische staten Maleisië en Indonesië). Het halal vlees uit Nieuw-Zeeland komt van dieren die eerst zijn verdoofd alvorens ze geslacht werden. De islamitische afnemers zijn hiervan op de hoogte.

In het document met als titel Animal Slaughtering Requirements According to Islamic Law geeft de

Saudi Arabian Standards Organisation aan dat elektrische verdoving aanvaardbaar is mits de verdoving het dier niet doodt. Dus zelfs voor een streng salafistisch land als Saoedi-Arabië (waar vrouwen nog altijd geen wagen mogen besturen) is verdoving bij het slachten door middel van een halssnede toegestaan.

De Muslim World League, een organisatie met prominente islamitische schriftgeleerden en wetenschappers, heeft na een meeting met de World Health Organisation verklaard dat er geen tegenspraak is tussen islamitische voorschriften en elektrische verdoving. Van de zijde van de moslimveterinaire wereld zouden er weinig principiële religieuze bezwaren zijn tegen een voorafgaande elektronarcotische bedwelming.

Toch lijkt de argumentatie van vooral de tegenstanders van verdoving mij heel bizar. Zolang er geen wetenschappelijke consensus bestaat over het lijden van dieren houden zij vast aan het slachten zonder verdoving. Zij baseren zich schijnbaar op de wetenschap vast te houden aan de traditionele slachtmethode. Tegenover de wetenschappelijke onzekerheid plaatsen zij de zekerheid van het geloof, wat toch een vreemde kronkel is.

Enkele zaken kunnen het dierenleed bij het slachten verminderen: een interne dialoog tussen de moslimgemeenschappen in België, een dialoog tussen niet-moslims en moslims, de invoering van een halal en koosjer label, het voeren van een informatiecampagne en vooral een wet die het slachten zonder verdoving onmogelijk maakt. Tarik Fraihi” (01/02/2007)

(Bron: <http://www.kifkif.be/page?&orl=1&ssn=&lng=1&pge=14&sare=1037>)

Maar volgens Ahmed Marcouch is de islam wel degelijk eenduidig te interpreteren wat betreft het al of niet gebruik van verdoving voor het slachten:

“Verdoving voor rituele slacht is halal.

De discussie over ritueel slachten heeft moslims een mooie nieuwe bevinding opgeleverd: verdoving vóór rituele slacht is wel degelijk Halal. De Islamitische geleerden hebben dit uitgesproken in Fatwa's. De gedachte daarachter is glashelder: de essentie van de rituele slacht is het dierenwelzijn. Nu wij de beschikking hebben over deze technieken en de onderzoeken kennen naar de pijn bij dieren tijdens de slacht, hebben wij de plicht om die kennis te gebruiken. Niet langer is de rituele slacht met het vlijmscherpe mes in de hals de meest pijnloze slachtmethode, humaner is vooraf te verdoven. Daarmee kunnen wij onze dieren bieden wat wij onszelf en onze geliefden toestaan: pijnbestrijding. Immers, wie ondergaat tegenwoordig in Nederland nog een operatie of zelfs maar een tandartsbehandeling zonder verdoving onder het motto dat in de tijd waarin de profeet Mohamed leefde verdoving nog niet bestond? Dat zou beestachtig zijn. Belangrijker dan afzonderlijke rituelen, geboden en verboden is het humane principe van de Islam, bevestigen de Islamitische geleerden met hun fatwa's over verdoving voorafgaand aan slachten. Ook de protesterende moskeebesturen uit Den Haag kunnen met een gerust hart afzien van hun

bezwaren, zij hoeven alleen maar te kijken op hun eigen www.al-yaqeen.com in de rubriek Eten en Drinken: 'Als de slager het veedier verdooft en vervolgens slacht, terwijl het dier nog in leven is, dan is hier niets op tegen', met als bronvermelding: de Permanente Commissie voor het geven van Fataawaa www.islamqa.com

Ik merk dat moslims goed nadenken over Islamitische principes en rituelen. Ik krijg hier heel veel brieven over van moslims. Bijvoorbeeld van de moslima die mij dringend verzocht om als volksvertegenwoordiger de moslims te helpen de klassieke rituele slacht in stand te houden: 'Ik hoop dat wij moslims op u kunnen rekenen'. Moslims slachten wel degelijk diervriendelijk stelde zij, want Mohamed heeft hen verboden om dieren te pijnigen en te kwellen. Zij citeerde een hadith: 'Als jullie doden, doodt dan op de beste wijze. En als jullie slachten, slacht dan op de beste wijze en laat eenieder van jullie zijn mes (goed) slijpen en het te slachten dier geruststellen.' Daarmee beschrijft deze moslima zelf al precies wat het wetsvoorstel beoogt: het welzijn van dieren boven de consumptie van mensen stellen. Ze hoefde nog maar één denkstap te maken, schreef ik haar terug. En zij begreep het meteen: 'Dank voor je snelle reactie', schreef ze terug. Er blijkt ook uit dat Moslims wel degelijk vanuit hun diepe religieuze principes in staat zijn anno nu te leven naar hun religie.

Dit biedt ons ook perspectief voor andere Islamitische rituelen, gebruiken en geboden, zoals bijvoorbeeld de religieus gemotiveerde opvattingen over de positie van vrouwen en homoseksualiteit. Ontwikkeling en vooruitgang zit namelijk in de Islam gebakken met het allereerste gebod. Dat eerste gebod luidt: léér. Het is met recht een gebod en deze centrale opdracht voor moslims wordt ook toegelicht: gebruik je zintuigen, leer de natuurwetten kennen, wees nieuwsgierig naar wat de mens beweegt. Wie niet leert, overtreedt het eerste gebod. En brengt daarmee de schepping grote schade toe. Want de mens is volgens de Islam geschapen als vertegenwoordiger van God en dit betekent dat mensen eervol moet leven, hun leven in eigen hand moeten nemen in plaats van te leunen op God, lot of toeval. Dus wie vrouwen of homo's beschadigt, beschadigt God. Een waardig vertegenwoordiger van God is een volwaardig zelfstandig wezen, de architect van zijn eigen geluk. Daarom is de Islam doorademt van de opdracht de natuurwetten te leren kennen en te doorgronden. Pijnbestrijding is daar één van de vele vruchten van. Nu wij weten hoe wij pijn kunnen bestrijden, hebben wij die plicht die toe te passen.

Het is belangrijk dat ook wie geen moslim is, zich hierin verdiept. Zodat wij in Nederland discussies met elkaar kunnen voeren die verder gaan dan goedwillend overeenkomsten te zoeken of omgekeerd blind de verschillen te cultiveren. Door echte discussies, met oprechte waarom-vragen leren wij bij en komen wij met elkaar vooruit in onze samenleving. Dat is een pilaar in het klassieke verheffingsideaal. Het is de oprechte en gedurfde discussie over onze diepste motieven en basisprincipes die ons vooruit brengt.

Ahmed Marcouch is Tweede Kamerlid namens de PvdA. (20 april 2011)"

Bron: <http://www.republiekallochtonie.nl/ahmed-marcouch-verdoving-voor-rituele-slacht-is-halal>

Als we bovenstaande passages lezen, dan rijst de vraag: waar wachten we nog op?

4. Perspectief dierenwelzijn

Moslams en joden zijn bovendien allebei grote voorstanders van dierenwelzijn en gaan er in de praktijk van uit dat dierenleed zoveel mogelijk dient vermeden te worden. Voor het perspectief vanuit dierenwelzijn verwijzen we naar het boek *Mensen en andere dieren. Hun onderlinge relaties meervoudig bekeken* van

Geertrui Cazaux (red.), toen verbonden aan de vakgroep Grondslagen en Geschiedenis van het Recht, UG. In dit werk schetst G. Adant de evolutie van de wetgeving op de bescherming en het welzijn van dieren in ons land, vanaf de eerste wet ter zake van 1929. Dat hier een hele evolutie en mentaliteitsverandering in de laatste 80 jaar uit gelezen kan worden, hoeft geen betoog.

Ook stelt het Advies van de Raad voor Dierenwelzijn uit 2007 in zijn besluit:

“Bijgevolg besluit de Raad voor Dierenwelzijn dat slachten zonder verdoving onaanvaardbaar en vermijdbaar lijden voor het dier met zich meebrengt en adviseert hij de Minister om voorafgaandelijke verdoving op te leggen bij elke slachting in ons land.” (Bron: ‘Advies van de Raad voor Dierenwelzijn’ betreffende het onverdoofd slachten’, 2009)

5. Standpunt HVV

HVV vindt dat de uitzondering voor rituele slachtingen in de wet teruggeschroefd moet worden en dat verdoving bij het slachten van dieren (opnieuw) voor iedereen verplicht moet worden. We schreven daartoe vanuit de werkgroep atheïsme van HVV volgend opiniestuk (gepubliceerd op de website van HVV op 30/06/11):

Onverdoofd slachten? Onverantwoord!

De huidige Belgische wetgeving rond de bescherming en het welzijn van dieren (wet van 14 augustus 1986) stelt als algemene regel dat dieren voor het slachten dienen te worden ‘bedwelmd’. Hierop wordt binnen de wet een uitzondering gemaakt wanneer het gaat om een slachting uitgevoerd in het kader van de ritus van een godsdienst, een zogenaamde ‘rituele slachting’. In België komen deze rituele slachtingen voor bij de moslims (‘halal’ vlees) en de joden (‘koosjer’ vlees). Deze rituele slachtingen worden dagdagelijks in bepaalde slachthuizen

uitgevoerd, niet alleen dus tijdens bijvoorbeeld het islamitische Offerfeest. Ook bij de joden houdt de zogenaamde 'sjechieta' in dat de dieren niet verdoofd geslacht worden. Uit een wetenschappelijk rapport en advies van de Raad voor Dierenwelzijn uit 2007 ('Welzijnsaspecten bij het slachten (drijven, fixeren, kelen) van runderen en schapen') blijkt dat 21% van de kalveren, 10% van de runderen en maar liefst 92% van de schapen in België ritueel onverdoofd worden geslacht. Op die manier kan men nog bezwaarlijk van een uitzondering spreken.

Voor de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging (HVV) is een rituele slachting zonder verdoving onaanvaardbaar. HVV pleit voor het opnieuw veralgemenen van verdoofd slachten in België, dus ook in het geval van alle soorten rituele slachtingen. Wij volgen hierin het advies van de Raad voor Dierenwelzijn en het standpunt van Gaia ter zake. In Nederland is er in de Tweede Kamer een wetsvoorstel goedgekeurd dat 'bedwelmings' bij rituele slachtingen opnieuw verplicht. Er kan een uitzondering toegestaan worden indien de betrokkenen, met name de moslims en joden, wetenschappelijk kunnen aantonen dat dieren bij onverdoofd slachten niet meer lijden dan bij verdoofd slachten. Hierbij wordt de bewijslast dus in het kamp van de islamitische en joodse gemeenschap gelegd. HVV kan ook deze uitzondering niet toestaan, zoals in Nederland nu misschien wel staat te gebeuren – het wetsvoorstel dient nog de Eerste Kamer te passeren – omdat hiermee nog altijd het gelijkheidsbeginsel geschaad wordt.

HVV is voor verdoofd slachten van dieren omdat HVV fundamenteel voorstander is van het gelijkheidsbeginsel en als dusdanig gekant is tegen de idee van uitzonderingen op basis van religieuze motieven binnen de burgerlijke wetgeving. Het maken van uitzonderingen op religieuze basis impliceert een erkenning van religieuze of godsdienstige voorschriften als hebbende méér legitieme macht dan de oorspronkelijke burgerlijke wet waarop de uitzondering van toepassing is. Dit druist regelrecht in tegen de principes van de gesecculariseerde civiele samenleving en wij stellen dat de godsdienstvrijheid hier zijn grenzen overschrijdt.

In de gesecculariseerde samenleving wordt de staat verondersteld levensbeschouwelijk neutraal te blijven, wat betekent dat zij geen uitzonderingen op de algemene wetgeving mag toestaan op basis van levensbeschouwelijke motieven. Met het legitimeren van uitzonderingen op basis van religieuze motieven wordt de wet in feite herleid tot een vorm van voorwaardelijk gezag dat zijn macht en legitimiteit verliest zodra het in tegenspraak komt met 'de wil van een god(sdienst)'. Dit kan binnen de seculiere en pluralistische samenleving niet de bedoeling zijn.

Er is een verschil tussen godsdienstvrijheid binnen de grenzen van de wet en godsdienstvrijheid waarvoor men de wet moet aanpassen om ze wettelijk te kunnen maken. Ofwel werkt men de uitzondering weg door ze algemeen te maken, ofwel werkt men ze weg door ze te schrappen, maar zolang er sprake is van uitzonderingen binnen de wet is er sprake van een inbreuk op het gelijkheidsprincipe. Bovendien krijgen we de indruk dat bepaalde wetten 'democratisch tot stand komen' eerder op basis van zwaar lobbywerk uit beperkte hoek dan op basis van nuchtere feiten, wetenschappelijk onderzoek en algemene basisbeginselen. We pleiten dus meteen ook voor een

discussie ten gronde over de wetgeving in ons land en de manier waarop de wetgevende macht functioneert.

Daarnaast zijn er nog voldoende en afdoende argumenten te geven voor het verdoofd slachten:

1° Wetenschappelijk onderzoek toont overduidelijk en reeds lang aan dat dieren meer en langer lijden bij onverdoofd slachten dan bij verdoofd slachten; 'The Food Research Institute' te Langford bijvoorbeeld toonde onder andere via het meten van breinactiviteit aan dat het brein van het dier nog geruime tijd actief blijft na de keling. Bij runderen loopt dit soms op tot een aantal minuten. Bovendien loopt de rituele slachting vaak mis, waardoor het lijden nog langer kan duren. Ook het rapport van de 'European Food Safety Authority (EFSA) uit 2004 stelt dat verdoving voor het slachten altijd dient plaats te vinden (EFSA Journal 45: 1-29). Daar waar diverse wetenschappelijke onderzoeken mekaar tegenspreken, dienen ook de meettechnieken en omstandigheden van het onderzoek vergeleken te worden en nieuw onderzoek uitgevoerd. Maar het moge duidelijk zijn dat verdoving het gevoel van pijn weghaalt.

2° Wetenschappelijk onderzoek toont bovendien aan dat een verdoofde slachting perfect kan voldoen aan de eisen van een correct uitgevoerde rituele slachting. In de rituele slachting wordt immers een zo volledig mogelijke uitbloeding van het dier beoogd. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de uitbloeding minstens even goed en soms beter verloopt bij verdoving dan bij niet-verdoving. Dit werd aangetoond in een onderzoek van de universiteit van Bristol (UK) onder leiding van Haluk Anil, zowel voor schapen als voor runderen: Animal Welfare, vol 15, p 325.

3° Het is ook niet zo dat onverdoofd slachten een geschreven religieuze verplichting is, of dat verdoving verboden zou zijn. Er wordt in de religieuze geschriften van de islam (Koran en Soenna) vanzelfsprekend niets over verdoving gezegd, simpelweg omdat er toen geen verdovingstechnieken bestonden. Afwezigheid van een bepaalde procedure betekent toch niet dat die procedure verboden zou zijn? Ook hier zien we dat dit 'gebruik' vooral gedragen en geregeld wordt door jarenlange traditie zonder vaste bodem. Wel zullen joodse en islamitische geleerden waar nodig herhalen 'hoe het moet'. HVV vindt het belangrijk dat de samenleving alle respect betuigt voor bepaalde tradities, maar diezelfde samenleving mag van die tradities ook eisen zich mettertijd aan te passen aan nieuwe technologie, nieuwe kennis en evoluerende normen en waarden. Vooral omdat we weten dat er in elke levensbeschouwelijke gemeenschap progressieve krachten aanwezig zijn die minder problemen hebben met verandering.

4° Bij de moslims is er absoluut geen eensgezindheid omtrent de kwestie verdoving en is alles afhankelijk van de interpretatie en goodwill van imams en islamitische geleerden. Dat impliceert

opnieuw dat er niet zoiets bestaat als een eenduidige religieuze regel die stelt dat verdoofd slachten verboden is of onverdoofd slachten verplicht. Er zijn trouwens verschillende moslimlanden, zoals Indonesië, Maleisië en de Verenigde Arabische Emiraten die verdoving toestaan of aanvaarden. Er zijn ook al diverse fatwa's uitgesproken die verdoving goedkeuren, op voorwaarde dat het dier goed uitbloedt en het dier niet sterft door het effect van de verdoving. En er wordt schapenvlees uit Nieuw-Zeeland naar België ingevoerd van verdoofde dieren, voorzien van een halal certificaat! We veronderstellen dat er bij de orthodoxe joodse gemeenschap wel meer eensgezindheid is, maar dat belet niet dat er feitelijk toch heel divers wordt omgegaan met rituele slachtingen in het algemeen, binnen de levensbeschouwelijke gemeenschappen zelf. En dat maakt hun case er niet overtuigender op.

5° In bepaalde Europese landen (Zweden, Noorwegen, IJsland en Zwitserland) is de verplichte verdoving in het geval van rituele slachtingen al een feit en biedt de Europese wetgeving de ruimte aan haar lidstaten de uitzondering uit de wet te halen (richtlijn 93/119/EG van de Raad van 22 december 1993). De meest recente beslissing in dit verband werd in Nederland genomen.

6° Ook op economisch vlak ligt de lat niet gelijk en zorgt deze 'uitzondering' voor een toestand van ongelijkheid voor de slachthuizen. De 'verplichte' procedures op het verdoofd slachten brengen immers kosten met zich mee die de rituele slachter niet in rekening moet brengen. Is hier dan geen sprake van concurrentievervalsing?

7° Uit een enquête van Gaia blijkt ook nog dat slechts 36% van de moslimgemeenschap tegen verdoofd slachten is. De enquête uit 2010 werd afgenomen bij 261 respondenten en toont onder andere aan dat 36% verdoving onaanvaardbaar vindt, terwijl een andere 36% zegt hier neutraal tegenover te staan. 28% vindt verdoving onproblematisch. Er is dus wel degelijk een basis te vinden binnen de islamitische gemeenschap om verdoving bij rituele slachting in te voeren. We gaan ervan uit dat dit binnen de kleinere joodse gemeenschap nog niet het geval is.

HVV staat dus achter het advies voor de Raad van Dierenwelzijn en achter Gaia, die beide pleiten voor verdoofd slachten, altijd en overal.

We weten ook dat zowel de islamitische als de joodse gemeenschap dierenwelzijn een zeer belangrijke kwestie vinden. Het is in dit licht dat het verdoofd slachten ook voor deze gemeenschappen zelf de meest verantwoorde praktijk is.

*Farid Zahnoun en Peter Algoet
HVV – werkgroep atheïsme*

6. Besluit

Het voornaamste argument van HVV uit dit opiniestuk is een seculier argument gekoppeld aan het beginsel van de gelijkheid:

“HVV is voor verdoofd slachten van dieren omdat HVV fundamenteel voorstander is van het gelijkheidsbeginsel en als dusdanig gekant is tegen de idee van uitzonderingen op basis van religieuze motieven binnen de burgerlijke wetgeving. Het maken van uitzonderingen op religieuze basis impliceert een erkenning van religieuze of godsdienstige voorschriften als hebbende méér legitieme macht dan de oorspronkelijke burgerlijke wet waarop de uitzondering van toepassing is. Dit druist regelrecht in tegen de principes van de gesecculariseerde civiele samenleving en wij stellen dat de godsdienstvrijheid hier zijn grenzen overschrijdt.”

Dit argument zien we gesteund door

- wetenschappelijk onderzoek inzake verdooving en dierenleed
- niet-sluitende argumentatie vanwege de moslims (het tegelijk voorkomen van verdoofd en onverdoofd dhabaha slachten) en vanwege de joden (rootisme en conservatief fundamentalisme)
- het ontbreken van een draagvlak bij de Belgische bevolking voor niet- verdooving en het wel bestaan van een (beperkt?) draagvlak bij moslims voor verdooving
- de seculiere context van de Belgische samenleving
- het gedeelde principe van het zoveel mogelijk willen vermijden van pijn bij dieren, zowel bij moslims als bij joden
- de uitholling van de wettelijke uitzondering die voorzien was om enkel moslims en joden te voorzien van halal en koosjer vlees; blijkbaar komt dit vlees nu gewoon in het regulier commercieel circuit terecht, dus ook in handen van niet- moslims en niet-joden, zonder dat deze weten dat het halal en koosjer vlees betreft.

Bronnen:

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Secularisering>

<http://bop.vgc.be/tijdschriften/wablieft/wab726/Wa726sam.txt>

<http://www.etiennevermeersch.be/artikels/godsdienst-religie/de-islam-en-de-hoofddoek-belgi%C3%AB-een-bredere-benadering>

<http://joodsactueel.be>

<http://www.kifkif.be/page?&orl=1&ssn=&lng=1&pge=14&sare=1037>

<http://www.republiekallochtonie.nl/ahmed-marcouch-verdooving-voor-rituele-slacht-is-halal>

‘Wet betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, 14 augustus 1986’, bron:

http://www.favv.be/sp/pa-sa/doc/leg-vet/1986-08-14_DV_WET.pdf

‘Advies van de Raad voor Dierenwelzijn Betreffende het Onverdoofd Slachten’, bron:

<http://gaia.be/nl/gaia-bibliotheek/rapport/advies-raad-voor-dierenwelzijn-onverdoofd-slachten>

‘Ritueel slachten en verdoving. Opiniepeiling bij Belgische moslims, 2010’, bron:

<http://gaia.be/nl/gaia-bibliotheek/rapport/opinie-moslims-over-ritueel-slachten-zonder-verdoving>

Hooghe, Marc, *Kerkpraktijk in Vlaanderen. Trends en extrapolaties 1967-2004* van Marc Hooghe e.a., in *Ethische perspectieven* 16 (2006)

Cazaux, Geertrui (red.), *Mensen en andere dieren. Hun onderlinge relaties meervoudig bekeken*, uitgeverij Garant, 2001

Verhofstadt, Dirk, *In gesprek met Etienne Vermeersch. Een zoektocht naar waarheid*, uitgeverij Houtekiet, 2011

Bijlagen

Bijlage 1. Koosjer slachten

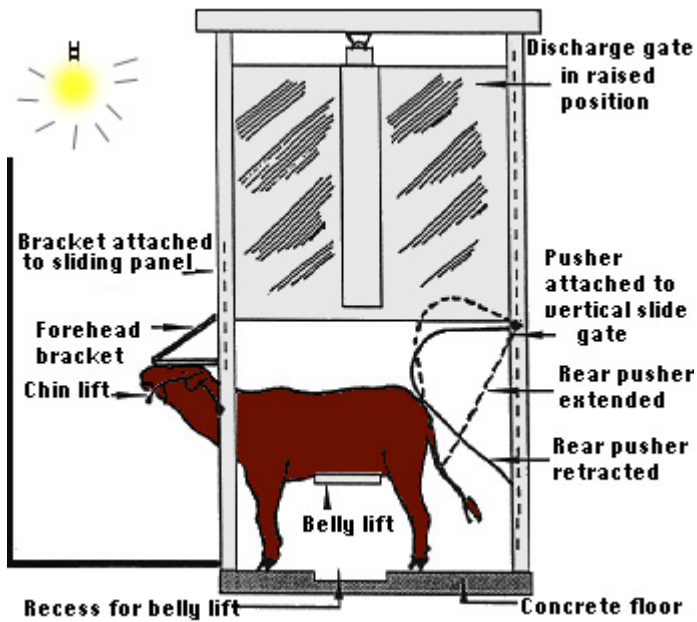
Koosjer slachten is de binnen het Jodendom voorgeschreven wijze van slachten van dieren voor de vleesconsumptie.

De slachtregels staan in de Talmud (Joodse verzameling van mondeling overgeleverd recht en traditie). In de Torah (de eerste vijf boeken van het Oude Testament geschreven door Mozes) staat: "Gij zult de dieren uit uw kuddes slachten op de wijze die ik u beveel."

Bij koosjer slachten wordt de keel op een zodanige manier doorgesneden dat het dier snel doodbloedt. Er zijn twee manieren van koosjer slachten: Glatt en niet-Glatt. Alleen bij de laatste is het toegestaan na de halssnede het dier te bedwelmen. Dit wordt door de hoofdstroom van de orthodoxe gemeenschap niet aanvaard. Dat hangt samen met het risico van bloeduitstorting bij bedwelming.

De belangrijkste vereisten voor koosjer slachten zijn:

- *de slager moet een speciaal opgeleid iemand zijn, een ‘Shochet’;*
- *het mes (‘chalef’) moet lang zijn (ruim 40 centimeter voor koeien en andere grote dieren en ruim 30 cm voor schapen) en vlijmscherp. Het dier moet in één ononderbroken beweging gedood worden;*
- *de slager moet het mes keuren op scherpte en eventuele beschadigingen, voordat een dier wordt geslacht;*
- *voordat de slachtplaats wordt betreden, moet een zegening worden uitgesproken;*
- *de hals moet compleet worden doorgesneden zonder schade te doen aan het ruggemerg;*
- *het dier moet volledig leegbloeden.*

Apparaat voor koosjer slachten, ontworpen door Temple Grandin

Als de slager alleen is en het dier tam, kan het geslacht worden door in spreidstand over het dier te gaan staan. De muur voorkomt dat het dier achteruit kan bewegen. Foto: Tatiana Stanton

Bron: <http://ae.imcode.com/nl/1138?template=ReferenceText>

Bijlage 2: Dhahiba slachten

Dhabiha (Arabisch: ذَبِيْحَة) is de algemene term voor het aanduiden van de door de islam voorgeschreven wijze van slachten.

Binnen de islam gelden verschillende voorschriften voor het slachten van dieren voor consumptie. Alleen als aan deze voorwaarden wordt voldaan is het vlees rein (halal) voor consumptie. De belangrijkste voorwaarden zijn:

- *de slachter moet een moslim zijn die bekwaam is in het slachten;*
- *de slachtplaats moet rein zijn;*
- *de slachter moet zorg dragen voor het comfort van het dier; het slachtmes mag bijvoorbeeld niet zichtbaar zijn voor het dier of in de nabijheid van het dier geslepen worden; het slachten mag niet door andere dieren gezien worden;*
- *het dier wordt met de kop in de richting van de qibla (Mekka) geplaatst;*
- *voordat een dier geslacht wordt, spreekt de slachter de woorden Bismillah, Allahoe Akbar (in naam van God, God is de grootste) uit, waarmee hij zijn dankbaarheid en respect uit voor God die, volgens de islam, in het voedsel voorziet;*
- *zonder of met verdoving worden in één beweging de halsslagader en de luchtpijp doorgesneden.*

Er zijn twee varianten van de islamitische slacht: dhabh, het doorsnijden van de keel (bij kleinvee/gevogelte en rundvee); en nahr, het doorsnijden van de halsslagaders aan de basis van de nek (dromedarissen en rundvee). Over de toepassing van deze varianten bestaat geen eenheid van opvatting onder islamitische geleerden.

Andere voorwaarden die van belang zijn bij de beoordeling of het vlees halal is:

de omstandigheden waarin een dier gefokt werd; de kwaliteit van het voedsel en het onderdak dat het kreeg; evenals de wijze van transport en de afstand waarover dit verantwoord gebeuren kan, spelen ook een rol bij de beoordeling of het vlees halal is. Dierenwelzijn is, volgens de islam, een belangrijke verantwoordelijkheid (khalifa) die God de mens toevertrouwd.

De Koran stelt dat al het vlees dat geofferd in naam van iets anders dan God, onrein (haram) is. Sommige islamitische geestelijken zijn de mening toegedaan dat vlees van toegestane dieren die door een niet-moslim zijn geslacht, maar wel op de door de moslims voorgeschreven wijze, ook halal is. Koosjer vlees en vlees van dieren die door christenen in naam van God geslacht zijn, worden door sommige islamitische geestelijken ook als halal beschouwd (Soera De Tafel 5). Soera De Tafel 3 stelt dat de regels niet gelden voor degene die honger heeft. Liberale moslims vatten dit op als dat ál het vlees gegeten mag worden als men honger (trek) heeft, terwijl de meer behoudende moslims ervan uitgaan dat de honger een kwestie van leven of dood moet zijn, voordat men niet-halalvlees eet.

Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dhabiha>